

לע"נ נתן ז"ל
בן דוד ולאה רבינוביץ הי"ו

נְתָן תּוֹרָה

גיליון 4 • שבט תשפ"א

בית מדרש קניין תורה - גבעת אסף

שיחה לט"ו בשבט
"אכילה מפירות הארץ, לאכול תורה
לאכול קדושה"

שו"ת וואטסאפ
מצוות התלויות בארץ

הרב ינון קליין

אכילה מפירות הארץ: לאכול תורה לאכול קדושה

לְעִשׂוֹת רְצוֹנָךְ אֱלֹהֵי חֻפְצֵי וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מְעִי (תהלים מ, ט)

א. תורתך בתוך מעי

קדושה שבאכל עצמו.

הבחינה השנייה של קדושת האכל באה לידי ביטוי בשני אופנים. בראשון מעשים שעשינו גרמו לדבר קדושה עצמית, כגון חלק ממתנות כהונה וקרבת. ובשני הקדושה נמצאת בתולדתם העצמית של הדברים, ללא תלות כלשהי במעשי האדם, כגון קדושת בכור וקדושת פירות ארץ ישראל.

בפירות ארץ ישראל מתקיימת הבחינה השנייה באופן השני: מחמת קדושתן העצמית של פירות הארץ הטילה עליהן התורה דינים. כאשר מתנהגים על פי הדינים האלה אז האכילה של הפירות היא אכילה של תורה עם קדושה עצמית. על הג"ר עקיבא יוסף שלזינגר זצ"ל בעל לב העברי מסופר שהיה אוכל רק מחיטים שגדלו בארץ ישראל, ומסביר: "מפני שאז כל סדר זרעים 'בתוך מעי'".

'תורתך בתוך מעי' מפני שכאשר אני אוכל 'תורה', אז דמי וחלבי מתרכבים מתורה; כל חיותי היא תורה. זוהי מעלה גבוהה של

על הפסוק הזה מפרש רש"י: "אף מאכלי על פי תורתך הוא", אך יש והאכל עצמו הוא תורה: לא רק שהאכל הוא לפי התורה, אלא האכל עצמו הוא תורה, ויש בו בחינות של קדושה.

אנו מוצאים שתי בחינות של קדושה: יש והאכל נעשה קדוש כי נהגו בו לפי התורה, ואז כשאוכלים אותו 'אוכלים' תורה. כשאוכלים בשר שנשחט כדין, נוקר, נבדק, נמלח וכו' אז הבשר הוא 'חתיכה של יורה

“

'תורתך בתוך מעי' מפני שכאשר אני אוכל 'תורה', אז דמי וחלבי מתרכבים מתורה; כל חיותי היא תורה.

דעה' (כך שמעתי מהג"ר עקיבא הכרמי זצ"ל). אבל יש אופן אחר, ולפיו יש אכל שקדושתו העצמית גרמה לו שהתורה תטיל עליו דינים כאלה ואחרים. לא שהתורה

הטילה דינים על האכל מפני קדושת האדם, אלא מפני קדושה עצמית שיש באותו אכל הטילה התורה דינים על האדם. גם באופן זה 'אוכלים' תורה, אבל בזה הקדושה היא

דבקות בתורה. אם זה נכון כשאוכלים 'יורה דעה' (כלומר מאכלים שעשינו בהם מעשים כפי התורה, כגון שחיטה מליחה וכדומה), הרי שכשאוכלים 'זרעים' (כלומר מאכלים שיש להם קדושה עצמית, ומחמת קדושתן הטילה עליהן התורה מצוות, כגון פירות ארץ ישראל) הדבקות היא לא רק בתורה כי אם גם בנותנה.

כך כתב הב"ח (או"ח סי' רח) כשהוא בא להסביר מפני מה צריך לומר בברכת מעין שלוש: "ונאכל מפריה ונשבע מטובה", ומדוע לא נסבור שאין לאומרו שהרי "אין לחמוד הארץ בשביל פריה וטובה אלא לקיים מצות התלויות בה"?! אלא ביאר הב"ח שאכן אנו חומדים את אכילת פירות הארץ כדי שהשכינה תשרה בקרבנו ממש. כי "קדושת הארץ הנשפעת בה מקדושת הארץ העליונה היא נשפעת גם בפירותיה, שיונקים מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ... כי עד עתה היכל ה' המה היו בני ישראל לפי שהשכינה הייתה שורה בקרבם ממש... כי באכילת פירותיה אנו ניזונים מקדושת השכינה ומטהרתה ונשבע מטובתה".

ב. מעלת פירות ארץ ישראל

“

ואף על פי שברכת מעין שלוש היא רק באכילה מהפירות שנשתבחה בהן ארץ ישראל במעלת הקדושה העצמית ושל 'תורתך בתוך מעי' שבאכילת פירותיה, אנו זוכים בכל מיני הפירות שגדלים בארץ, שכן

מצוות התלויות בארץ נוהגות בכל מיני הפירות ולא רק בשבעת המינים, שהרי מצד קדושתן של הפירות הגדלים בארץ ישראל הטילה התורה גם עליהן

מצוות. עד כדי כך גדלה קדושתן של הפירות שכאשר נשאל הבן איש חי (שן"ת תורה לשמה סי' תיח) אם יש מצווה לטרוח עבור אכילה מפירות הארץ, או שטרחה עבור זה אינה ראויה, שזוהי משיכה אחר תאוות גופניות, והאם יש מידת חסידות להימנע מדבר זה, השיב: "גם לפי מידת חסידים לית בהא פקפוק וחשש... בשביל חיבוב ארץ ישראל לאכול מפירות המתוקים וחשובים שלה, וכוונתם לשם שמים... הוא משנת חסידים, ולית ביה פקפוק. ולכן מאחר שגם אתה השואל כוונתך לשם שמיים, בשביל חיבוב ארץ ישראל, ולהודות לה' על הארץ ופירותיה הטובים לך אכול בשמחה". מדבריו אלו של הבן איש חי למדנו שפירות הארץ אינם רק 'גשמיות' אלא הם מלאים ברוחניות, וחיזוק לדבר מצאנו בדברי הרב קוק, ולפיהם "המאכל של ארץ ישראל מקודש בפנימיותו ואינו מגושם כי אם בחיצוניותו" (אורות הקדש ג עמ' רצה).

מפורסם מנהגו של מרן הגאון הרב קוק זצ"ל ליטול ידיים לפני אכילת פירות ארץ ישראל, כפי שהעיד הגאון רצי"ה קוק זצ"ל (לג' באלול, א אות עח): "לחיבת קדושת פירות ארץ ישראל היה משתדל ליטול ידיו לאכילתם, באמרו שמשום טעם זה אינו בכלל הגנאי של הנוטל ידיו לפירות".

"המאכל של ארץ ישראל מקודש בפנימיותו ואינו מגושם כי אם בחיצוניותו" (אורות הקדש ג עמ' רצה).

ומפני כבודה של הארץ, מעלת פירותיה ומעלת יושביה, בניה, שהם בונה, עמל מרן הגאון הרב קוק זצ"ל למען אתרוגי ארץ

ישראל¹. גם רעהו הג"ר בן ציון חי עוזיאל זצ"ל כתב על אתרוגי ארץ ישראל (משפטי עוזיאל א או"ח סי' כד): "ואין שמחה לפני ה' אלא בפירות הדר של הארץ אשר נתנה ה' לאבותינו ולנו ושהיא נעבדת על ידי ישראל בקיום מצוות התלויות בארץ".

ג. הארץ מוציאה פירותיה רק כשיושבים בה

אבל, קדושתם של הפירות הגדלים בארץ ישראל תלויה בישיבת עם ישראל בה.

שמשבחי ארץ ישראל הוא שהיא קלה להוציא פירותיה, ועל כן נקראה ארץ צבי; כמו הצבי, שהוא הקל שבחיות והמהיר שבהן ארץ ישראל מוציאה פירותיה במהירות (עי' ראש השנה יג א), והטעם לכך הוא מפני שארץ ישראל כולה רוחנית.

וביאר מהר"ל (נצח ישראל פ"ו) שזהו פשר דמיונה לצבי: "כי הצבי נקרא 'צבי' גם כן מלשון 'צבי ופאר', והעור שלו, שהוא פאר

הבעל חי, לפי שהוא בחוץ - לכך הוא פאר הבעל חי, הוא דק החומר, כמו שאמרו, שאין מחזיק בשרו. וזה מפני הדקות אשר יש לו כאשר הוא בחיותו, ואז מחזיק העור בשרו. וכאשר ניטלה מן הצבי העור, ונסתלק רוח חיים ממנו, ונשאר החומרי בלבד, אין ספק כי

אין בו הדקות, כאשר אין בו החיות, ואז אין מחזיק בשרו. **וכן הארץ הקדושה: כאשר יושביה עליה, שזה ראוי לארץ, וזהו חיות הארץ, שהארץ נתן השם יתברך לישראל, והיא נקראת 'ארץ ישראל', לכך חיות הארץ הוא דווקא כאשר יושבים ישראל עליה, ואז יש לה המעלה הנבדלת בכל דבר; שהייתה ממהרת פירותיה, שמוֹך שיש בה מעלה בלתי גשמית. כמו הצבי שהוא ממהר התנועה, כך ארץ ישראל ממהר לבשל פירותיה".**

באופן זה מתקשרים העם והארץ, והם "מקבלין דין מן דין", שהארץ מקבלת מעלה רוחנית בישיבת ישראל עליה, וישראל ניזונים ממנה מזון רוחני. וכך כתב על זה החת"ס (חולין קמב א): "והנה שבח ארץ ישראל זבת חלב ודבש, אם שהוא כפשוטו בלי ספק, מכל מקום זה התואר מורה עוד קדושת הארץ ופירותיו כי הם מולידים קדושה בנפש האוכל אותם, [והוא, באוכלו אותם] מוסיף אהבה ודבקות בה"

קדושה בנפש האוכל אותם, [והוא, באוכלו אותם] מוסיף אהבה ודבקות בה, כי התורה הברורה, בלי סייג ופסולת, נקרא דבש וחלב תחת לשונך, כמו הדבש המוציאין מקליפת התמרה, והחלב, [ש] מוצא מקליפת הנחל שעליה, כן פירות א"י, [כלומר שמדובר כאן באיזה עניין נסתר המופק

1 והנה ידוע מה"בני יששכר" (חודש שבט ב אות ב) להתפלל בט"ו בשבט על אתרוג יפה. ובתנועה הציונית נעשה ט"ו בשבט אחד החגים המרכזיים (ושוש הדבר נגלה לכל). על כן כמה טוב ונעים להתפלל בט"ו בשבט על אתרוג מהודר בהידורה של ארץ ישראל, הספוג בעמל בניה ובקדושתה.

מתוך הפרי, והוא העניין המשובח שבו, הדבש והחלב, והחת"ס מחזק רעיון זה ובעצם מדבריו אפשר להבין שהדבש והחלב, מלבד היותם החלק המשובח של הפרי הם גם משל לקדושה המצויה בפירותיה של ארץ ישראל, וזהו המשך דבריו: ולרמז לדבר זבת חלב ודבש ס"ת אותיות "שבת" כי בכל מאכליה קדושה, כמו סעודת שבת, על דרך שאמרו על הלל: כל ימיו אכל לכבוד שבת".

ד. הטבע משועבד לתורה

שורש הדבר נעוץ בידיעה שהטבע משועבד לתורה.

כך מצאנו במסכת ראש השנה (טו א): "בעא מיניה רבי יוחנן מרבי ינאי: אתרוג - ראש השנה שלו אימתי? אמר לו: שבט. שבט דחודשים או שבט דתקופה? (פירוש: חודש שבט לפי הלבנה, או לפי החמה? כלומר שלוש יום אחרי תקופת טבת. רש"י), אמר ליה: דחדשים... הייתה שנה מעוברת - הלך אחר רוב שנים (פירוש חודש שבט ולא אדר א).

והקשו התוס' (ד"ה דחדשים): והרי בישול התבואה תלוי בחמה ולא בלבנה? והדבר מתאשר מן המציאות ומן הפסוק: "ממגד תבואות שמש" וכן כתב רש"י (שם יד א ד"ה הואיל) "שכבר עבר רוב ימות הגשמים, שהוא זמן רביעה, ועלה השרף באילנות, ונמצאו הפירות חונטין מעתה". והרי זה תלוי במהלך החמה ולא במהלך הלבנה?! אלא תירצו תוס': "הכי נמי כתיב ממגד גרש ירחים, וגם ישראל מונים ללבנה".

ומפלפל החת"ס (שו"ת או"ח סי' יד) שעל הפסוק (דברים לג, יד): "וּמִמֶּגֶד תְּבֹאֵת שֶׁמֶשׁ

וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יִרְחִים" פירש רש"י: "וממגד תבואות שמש - שהייתה ארצו פתוחה לחמה וממתקת הפירות. גרש ירחים - יש פירות שהלבנה מבשלתן ואלו הן: קישואין ודלועין. דבר אחר: גרש ירחים - שהארץ מגרשת ומוציאה מחודש לחודש". הרי לנו שאין שייכות ללבנה בבישול פירות האילן, ומה פירשו התוס'? ויש ליישב שכאן מדובר באתרוג, והרי הוא שווה לירק בדרך אחד, לדעת רבן גמליאל (בכורים פ"ב מ"ו), מפני ששווה לו באופן הגידול, שגדל על רוב מים (קידושין ג א), ואם כן יש לומר שכמו שאופן גידולו דומה לשל ירק, הוא הדין בהשפעת הטבע עליו, שהוא דומה לירק, והירח משפיע עליו.

אך להלן הגמרא מסתפקת בשאלה מה הדין בשנה מעוברת: האם ראש השנה בשבט או באדר? והאם שם מדובר בכל האילנות? ומה נענה בזה? מה עניין לבנה לכל האילנות? "ומה ייתן ויוסיף מה שישראל מונין ללבנה? וכי מפני זה ישתנה שרף האילנות?... כיוון דעדיין לא בא שרף לאילנות מהיכן יחנטו?" (לשון החת"ס שם).

"אבל האמת יורה דרכו", מוסיף החת"ס ואומר כי הדברים מיוסדים על כלל שמובא בירושלמי והוא "דהטבע משועבדת לתורתנו הקדושה..." לכן בכל דבר בטבע שיש לו השפעה על דינים ועל הלכות, הטבע יכול להשתנות לפי קביעת בית הדין. לכן מובן הקשר בין הלבנה (מולד הירח ומניין החודשים והימים) לחנטת פירות האילן. כי מפני שהחנטה נוגעת לדיני התורה, הרי שקביעת בית הדין האם לעבר את השנה משפיעה על הטבע ומשנה אותו.

כפי שמוסבר רעיון זה בלשון החת"ס שם: "ומשום הכי מספקא ליה לר' יוחנן ... כיוון דשתא בתר ירחא אזיל (שאת השנה מונים לפי חודשי הלבנה), וצינה וקור במקומו עומד, אם כן אין האילנות חונטים בט"ו בשבט דלבנה אלא בט"ו דחמה, ופשיט ליה דלא כן הוא אלא **כיוון דזה דבר הנוגע לתורתנו הקדושה משועבדת הטבע לתורה ודיניה**, וחונטים האילנות כמו ברוב השנים בשבט הסמוך לטבת, ומי שאמר לשמן וידליק אומר לחומץ וידליק, והקור לא זיק, והיינו דכתבו תוס': ישראל מונין ללבנה, והטבע משועבדת לה" (חת"ס שם).

וזהו יסוד גדול, שהטבע משועבד לתורה, וקביעת בית דין של מטה משנה סדרי הטבע.

ה. החילוק בין נס וטבע

בשביל לבאר דבר זה, כלומר את הקדושה המיוחדת הטמונה בעצם פירותיה של ארץ ישראל, וכדי להבין כיצד הוא מתגלה בעיקר בקשר המיוחד שבין עם ישראל וארץ ישראל, צריך להקדים ולהסביר את החילוק שבין נס וטבע.

הרמב"ן, בכמה מקומות בפירוש התורה, חוזר על יסוד גדול: **הטבע כולו נס**. אלא שהטבע הוא נס נסתר, ובשעה שהקב"ה עושה נס גלוי הוא מגלה על ידי הנס, שגם הטבע תלוי ברצונו ובהשגחתו, ושלאמיתו של דבר כולו נס. **החילוק בין נס וטבע אינו אלא בפרסום הדבר**. שכשעושה הקב"ה נס, הרי

זה גילוי של הנהגתו את הטבע, והנס מגלה ומודיע שהוא המנהל את המערכת, אבל לפי האמת גם הטבע כולו ניסי, כלומר הקב"ה הוא שמקיים את העולם כולו בכל עת, והוא המשפיע את טובו לעולם בכל יום ויום, בכל רגע ורגע.

גילוי זה נראה לעין כול ביציאת מצרים. באותו זמן עשה הקב"ה שינויים אדירים בטבע, וציווה עלינו מצוות

רבות שהם זכר ליציאת מצרים, כדי שנזכור תמיד, ונדע שהוא המנהל את העולם. כלשון הרמב"ן (שמות יג, טז): "הנה מעת היות ע"ז בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כיחשו בה' ויאמרו לא הוא, ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית ואמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון (תהלים עג, יא), ומהם שיוזו בידיעה ומכחישים בהשגחה ויעשו אדם כדגי הים שלא ישגיח האל בהם, ואין עמהם עונש או שכר, יאמרו: עזב ה' את הארץ. וכאשר ירצה האלוהים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשינוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכול ביטול הדעות האלה כולם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוה מְתְדָּשׁוּן, ויודע ומשגיח ויכול. וכאשר יהיה המופת ההוא נגזר תחילה מפי נביא יתברר ממנו עוד אמיתת הנבואה, כי ידבר האלוהים את האדם ויגלה סודו אל עבדיו הנביאים, ותתקיים עם זה התורה כולה... ובעבור כי הקדוש ברוך הוא לא

“**אלא כיוון דזה דבר הנוגע לתורתנו הקדושה משועבדת הטבע לתורה ודיניה, וחונטים האילנות כמו ברוב השנים בשבט הסמוך לטבת, ומי שאמר לשמן וידליק אומר לחומץ וידליק**”

בזו, ונראה בעין ובחוש איך הקב"ה משנה מערכות הטבע לפי מעשי ישראל. ולהלן נבאר את הדברים:

1. אין מזל לישראל

אמרו חז"ל (שבת קנו א): "אין מזל לישראל", והיינו שאינם תחת המזל אלא תחת השגחת ה', והרמב"ם ביאר את העניין באיגרת תחיית המתים:

"מפני מה לא כתבה התורה יעודים לעתיד לבוא אלא כולם בעולם הזה (וכדבריו כתוב גם בכוזרי ובדרשות הר"ן): "וכבר זכר בתורה שהוא מופת מתמיד, רצוני לומר, תיקון העניינים עם העבודה והפסד עם המרי, אמר (דברים כח, מו) 'והיו בך לאות ולמופת ובזרעך עד עולם'. ומפני זה אמרו (נדרים לג): אין מזל לישראל! רצונם לומר, שתיקונם והפסדם אינם לסיבה טבעית ולא על מנהג המציאות, אלא נתלים בעבודה ובמרי, וזה אות יותר גדול מכל אות. וכבר ביארנו שזה בדין ציבור ובדין יחיד, כמו שייראה מן המעשה ההוא, והוא נאות לאומרו 'ובזרעך עד עולם', ומן המאמר המפורסם באומה (ברכות ה א): ראה אדם ייסורים באים עליו יפשפש במעשיו. והוא העניין בעצמו הוא המכין גם כן באומרו (דברים יד, יט): 'אשר חלק ה' אלוהיך אותם לכל העמים תחת כל השמים, ואתכם לקח השם', רצוני לומר, שענייניהם אינם נוהגים עניין מנהג שאר האומות, אבל ייחדם השם בזה המופת הגדול שיהיו פעולותיהם תמיד נקשרות בתיקון ענייניהם או בהפסדם".

פירושו של דבר הוא שעם ישראל מושגח באופן מיוחד, ואינו תחת ממשלת מלאכים,

יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצווה אותנו שנעשה תמיד זיכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון... וכן כל כיוצא בהן מצוות רבות זכר ליציאת מצרים. והכול להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים, שלא ישתכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלוהים... ולפיכך אמרו (אבות פ"ב מ"א) הווי זהיר במצווה קלה כבחמורה, שכולן חמודות וחביבות מאד, שבכל שעה אדם מודה בהן לאלוהיו, וכוונת כל המצוות [היא] שנאמין באלוהינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שיידע האדם ויודה לאלוהיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפילות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפילת הרבים זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם, ויפרסמו זה ויאמרו לפניו: בריותיך אנחנו... ומן הניסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בניסים הנסתרים, שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבנו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים; אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריתנו עונשו, הכול בגזרת עליון".

ויש שינוי בזה בין ארץ ישראל לשאר הארצות, שבארץ ישראל, עניין זה גלוי יותר וניכר יותר לעין. בניגוד לשאר ארצות, שניתנו תחת ממשלת הטבע, לכל ארץ שר ממונה, ארץ ישראל "עיני ה' אלוהיך בה", ובה ההנהגה הטבעית והניסית מחוברות זו

אלא הקב"ה מְכַוֵּן ומשגיח ענייני האומה לפי מעשיה: יעשו טוב יהיה טוב וחלילה להיפך.

והרי המביט בקורות העם יכול ליחסם לטבע ולמקרה. הוא יכול לטעות בניתוחים היסטוריים, לחקור ולבדוק בכלים מדעיים כיצד התגלגלה האומה מחורבנה לתקומתה, אבל המביט בעין פקוחה רואה שאין זאת אלא כי יד' היא שהייתה עלינו, לפי שאין טבע, אלא הכול הוא נס נסתר.

גדולה מזו: ייעודו של עם ישראל הוא לגלות לעולם את מציאות ה'. זוהי תכלית קיומו של עם ישראל, וזו אמורה להיות פעולתו בעולם. "ישראל מספרים תהילת ה', כוח גבורה העליונה, במלוא תפארת מעשיו בכל מקומות ממשלתו, מעולם ועד העולם... ישראל מכיר ומעיד עדות אל גיבור יוצר כל לבדו..." (אורות, ישראל ותחיתו, א). ואכן מתוך עיון מדוקדק בתולדות עמנו עדות זו מתגלה ומתבררת ומתאשרת...

ז. התקדשות הגוף באכילת פירות הארץ

נמצא שבדבר זה מתאחדים העם והארץ. שניהם אינם תחת ממשלת הטבע וההרגל, אלא מושגחים מאיתו יתברך מאז ולעולם. נמצא שמצד השגחתו יתברך על ארץ ישראל ועל עם ישראל, כשהם מאוחדים, דהיינו העם בארצו, יש השגחה מיוחדת, כפולה ומכופלת, שהרי ההשגחה היא מצד העם ומצד הארץ. כאשר עם ישראל יושב בארצו, כשיש השגחה פרטית כפולה, יש גם השראת שכינה, יש קדושה בפירות. הכול רוחני. הטבע משתעבד לתורה; החומר

משתעבד לרוח. לא רק שעבוד של כפייה, אלא שעבוד של התעלות. החומר עצמו נהיה רוח, הטבע נהייה תורה, ועל הכול חופפת השראת שכינה.

על כן באכילה מפירות הארץ אנחנו אוכלים לא רק תורה, כי אם גם שכינה, והגוף הולך ומתקדש ומתעלה.

ויה"ר שנזכה להמשך התגלות השכינה בגאולה השלימה.

דע! מה למעלה -

שו"ת וואטסאפ

צריך לשים לב גם להרכבה, ועל כך ראה בשאלה הבאה.

ב. ככלל, אין דין כלאיים במינים שאינם למאכל אדם (רמב"ם כלאים פ"א הל' ד).

אבל, צמח שאינו מאכל אדם, ומגדלים ממנו שדות שלמים (כגון כותנה) - גם בו יש דין כלאיים, (כסף משנה שם. שו"ת אמרי בינה ח"א סי' י). ולכן צריך להרחיק אותו מעץ פרי.

לפי זה יש לדון על צמחי נוי בזמננו. כיום מגדלים פרחי נוי לצורך מסחרי, ולכן מתקיים בהם התנאי של 'נזרעים שדות שלמים'.

עם זאת, לדעת החזון איש (כלאים סי' א ס"ק יד ד"ה כלאי), אם הצמח אינו ראוי לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה, אז גם אם מקיימים כמוהו שדות שלמים אין בו כלאיים.

לכן - אפשר להקל בזה כחזון איש ולהצמיד צמח נוי לעץ פרי, ובלבד שיהיה הצמח בגדר אינו ראוי למאכל אדם וגם לא למאכל בהמה.

שתילת עץ מורכב

שאלה: לפני כמה ימים שאלתי האם יש

לבית המדרש יש קבוצת וואטסאפ לשאלות בהלכה. לפניכם מקבץ מן השאלות והתשובות בקבוצה. להצטרפות סרקו את הקוד:

או לחצו כאן

קניית עצי פרי, הצמדת צמחי נוי לעץ פרי

שאלה:

א. האם יש עניינים הלכתיים שצריך לתת עליהם את הדעת כשרוכשים עץ פרי?

ב. האם מותר לשתול צמחי נוי בסמוך לגזע העץ או שצריך מרחק מינימלי ביניהם? (מצד כלאיים). תודה.

תשובה: א. כן, צריך לשים לב, והכוונה היא לעניין עורלה, ובקשר אליה יש כמה שאלות הנוגעות לאופן הגידול של העץ ולאופן העברתו (מהמשתלה לגינה הפרטית). מומלץ להתייעץ עם מכון התורה והארץ. יש משתלות שעובדות לפי ההוראות שלהם, וממשתלות אלו אפשר לקנות בראש שקט. טלפון מכון התורה והארץ: 08-6847325.

לחשוש בעץ פרי שקיבלתי במתנה שהוא מורכב.

הבנתי מתשובתכם שלא. מישהו הפנה אותי למאמר בעניין, ולפיו מרבית השתילים הנמכרים הם מורכבים, ויש איסור גם בשתילת עץ מורכב. אינני יודע מי הכותב של המאמר, אבל אודה לכם אם תוכלו להרחיב בעניין.

תשובה: נכון, לא נגעת כלל בעניין ההרכבה. טעות שלי.

א. יש מינים שאינם מקבלים הרכבה (כלומר שאי אפשר להרכיב להם זן שונה) ובהם אין בעיה.

ב. גם במינים שמקבלים הרכבה צריך לברר מהו הכנה ומהו הרכוב, שהרי ייתכן ששניהם מאותו מין.

(שני הדברים הם עניין של ידע מקצועי, שאין לי. כפי שכתבתי בתשובה הקודמת כדאי מאד להתייעץ עם מכון התורה והארץ).

ג. לעצם העניין - לא ברור שיש איסור לשתול עץ מורכב. ייתכן שהאיסור הוא רק להרכיב, אבל שתילה וקיום מותרים. זו מחלוקת ראשונים ואחרונים. ויש גם הבדל (לפי חלק מהשיטות) בין הרכבה שהתאחתה להרכבה שעדיין ניכרת.

(לדוגמא: לדעת הרב קוק במשפט כהן סי' כג-כד, מותר לשתול עץ מורכב שהרכבתו אינה ניכרת).

לכתחילה כמובן שלמחמירים כדאי לחשוש,

אבל במקום צורך אפשר להקל. אני בכוונה איני קובע מסמרות, כי איני יודע מה המציאות.

ד. שוב אני חוזר שכדאי בשאלות כאלה לפנות למכון התורה והארץ, כי הידע שלהם הוא הטוב ביותר גם בענייני חקלאות וגם בענייני ההלכות הקשורות בה.

זריקת פירות עורלה לפח

שאלה: קטפנו לימונים עורלה מהעץ בחצרנו כדי לדלל את הענפים. מה צריך לעשות בפירות? האם מותר להשליכם לאשפה או שצריך לשרוף או לקבור?

תשובה: מותר לזרוק לפח.

עורלה היא מאיסורי הנאה שדינם בשריפה (תמורה לג ב). המשנה אומרת: "את שדרכן לשרוף - ישרוף, ואת שדרכן להיקבר - יקבור".

אלא שיש חילוק בין עורלה וכלאי הכרם לבין שאר הגידולים השנויים שם במשנה. בעורלה ובכלאי הכרם אין 'דין' שריפה, כלומר אין חיוב לבער אותם דווקא באופן של שריפה (כ"כ הריטב"א בסוכה לה א: "ושל ערלה אינו בחיוב שריפה אבל עומד לכך").

ואמנם מרש"י (שם ד"ה כלאי) ותוס' (שם ד"ה אלו) משמע שבעורלה ובכלאי הכרם יש חובה דווקא לשרוף ולא לבער באופן אחר, אבל הרש"ש ביאר בדעת רש"י (וממילא ה"ה בתוס' שהביאו דבריו) שגם כוונתו שלו היא ששריפה אינה הכרחית, אלא אפשרית.

נתינת מעשר ראשון בכסף במקום פירות

שאלה: האם אפשר לכתחילה לתת מעשר ראשון ללוי בשווי כספי ולא בפירות עצמם?

תשובה: בשו"ת אבקת וכול (סי' טז) מובאת תשובה של מהר"י קורקוס, ובה הוא יוצא נגד המנהג לתת כסף במקום פירות. גם הפרי חדש (יו"ד סי' סא ס"ק טז) כתב כך: "מילתא דפשיטא שצריך ליתן לו המתנות בעצמם ולא דמיהן. והאידינא לעולם שמים אותם בדמים ונותנין הדמים לכוהנים, והכהן מתרצה בעל כורחו, כדי שיהיו רגילים ליתן לו המתנות, וכל זה הוא מנהג משובש, וראוי לבטלו".

לכן אין לתת כסף במקום פירות.

מה שאפשר לעשות הוא להשתמש ב'מכירי לוויה' (ראה: גיטין ל א). נותנים מראש הלוואה ללוי, והוא 'משלם' את החוב בפירות שנשארים אצל המפריש, וגם לעניין זה ההמלצה היא להצטרף לבית האוצר של מכון התורה והארץ.

דרך נוספת, להקנות את הפירות ללוי היא על ידי אחר (בפעולת קניין, כגון הגבהה או משיכה), ואז לקנות מאותו אחד את הפירות בשווי כסף, ואת הכסף לתת ללוי.

נתינת מעשר ראשון ללוי עם הארץ

שאלה: האם מותר לתת מעשר ראשון ללוי עם הארץ?

תשובה: מותר. בדברי הימים ב (לא, ד) (ד

וטעם הדבר הוא שסיבת השריפה היא רק כדי שלא יגיעו לתקלה בהן, ולכן בכל דרך שלא יגיעו לתקלה יהיה מותר.

וכך פסק ערוך השולחן (יו"ד סי' רצד סע' ג): "כבר נתבאר דעורלה אסור בהנאה, והוא מהנשרפין והנקברין, את שדרכו לישרף ישרוף, את שדרכו ליקבר יקבור, והיינו אוכלין בשריפה ומשקין בקבורה, וכן כלאי הכרם, דכתיב בה פן תקדש, ודרשינן תוקד אש, ועורלה ילפינן מכלאי הכרם (רש"י שם ד"ה כלאי הכרם). **וייראה לי דאין הכוונה שהוא מחויב לשרוף ולקבור את העורלה,** דלא מצינו חיוב מן התורה לאבד איסורי הנאה חוץ מעבודת כוכבים וחמץ בפסח, **אלא הכוונה שאם רצונו לבערם מן העולם כדי שלא יכשלו בהם בני אדם ישרוף את שדרכו לישרף ויקבור את שדרכו לקבור (וכ"כ הח"ס בס"ס רפ"ו) אלא תולש פירותיהן וזורקן"**

ולחתם סופר יש ביאור חדש בדין שריפת עורלה, בתשובה (יו"ד סי' רפו) שהפנה אליה ערוך השולחן ובעוד תשובות: "מעולם לא נצטווה לבער עורלה מן העולם אלא שאסור בהנאה, **וסגי ליה בשריפה להתיר אפרן לאפוקי בשר בחלב, דלא סגי בהכי.** אבל שיהיה מצווה להדר לשורפו לא מצאתי, **וכן לא ראיתי מעולם מרבתיי ששורפים, רק הניחום ויירקבו."**

לפי זה מאחר שהרגילות היא שאנשים אינם מחטטים בפחי אשפה ואינם מוציאים משם פירות וירקות מותר לזרוק לשם את פירות העורלה, ואין לחשוש לתקלה שתצא מזה.

תבלינים מהסוג הראשון חייבים במעשרות, ומהסוג השני פטורים (יומא פא ע"ב תוס' ד"ה שהפלפלין, כרם ציון אוצר התרומות, הלכות פסוקות עמוד פב).

מזה למדו לדין עלי תה, אם הם נאכלים תריך להפריש. אם אינם נאכלים לא צריך להפריש. נענע- יש אוכלים ויש שאינם אוכלים ולכן מפרישים בלי ברכה (הלכות הארץ הרה"ג יואל פרידמן שליט"א עמוד 38).

כתוב: "וַיֹּאמֶר לְעַם יִשְׂרָאֵל לְתַת מִנְת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְמַעַן יִחְזְקוּ בְּתוֹרַת ה'". הגמרא בסנהדרין (צ ב) ובחולין (קל ב) לומדת מזה שאין לתת מתנות לכהן עם הארץ, מפני ש"כל המחזיק בתורת ה' יש לו מנת, ושאינו מחזיק בתורת ה' - אין לו מנת".

אבל התוס' (חולין שם) כתבו שאם אין שם ת"ח נותנים לעם הארץ, וכן שאם הת"ח אינו רוצה לקבל נותנים לעם הארץ. כי במשנה במסכת חלה (פ"ד מ"ט) מבואר שנותנים לכל כהן מתנות שאין נדרשת טהרה כדי לאוכלם, וב"י (יו"ד סא) הביא שכך כתבו גם הרשב"א והר"ן, וכך פסק השו"ע (יו"ד סי' סא סע' ז).

רק מתנות שצריך טהרה כדי לאוכלן (כגון תרומה) אין לתת לכהן עם הארץ (שאינו מקפיד על טומאה וטהרה) אלא רק לכהן חבר.

כלומר, אין קנס על עמי ארצות, אלא רק העדפה לתלמיד חכם.

לכן - מותר לתת מעשר ראשון ללוי עם הארץ.

מעשר לעלי נענע

שאלה: האם צריך לעשר עלי נענע?

תשובה: מעשרים בלי ברכה.

בתבלינים מצאנו הבחנה בין תבלין שנאכל כמו שהוא (כגון: פטרוזיליה, כוסברה וכדומה) לתבלין שאינו נאכל כמו שהוא (כגון: פלפל שחור, פפריקה וכדומה).

בית מדרש קניין תורה, גבעת אסף

שלוחת ישיבת מרכז הרב

בית מדרש פעיל
לאנשים עובדים
ולגמלאים

כולל הלכה תורת חיים
לע"נ ר' חיים שורק ז"ל

אתר אינטרנט

בית הוראה
אינטרנטי
(קבוצת וואטסאפ)

הוצאת ספרים
וחוברות